

UČITELJSKI T O V A R Š.

List za šolo in dom.

Izhaja 1. in 15. dan vsakega mesca, in veljá za celo leto 2 gold. 50 kr.,
za pol leta pa 1 gold. 30 kr.

Tečaj IV.

V Ljubljani 1. julja 1864.

List 13.

Deček in tica.

Deček.

Zleti, zleti doli k meni,
Ljuba tica pisana!
Tukaj v hišici zeleni
Bodi z mano vred domá!

Tica.

Kaj tam doli bi začela,
V prostem zraku je lepó,
Dečkom kaj bi li verjela,
S tiči delajo gerdó?

Deček.

Kaj bojiš se, tica zala,
Nič ne bo ti žalega,
Vkup se bova gostovala,
Dajal bom ti živeža.

Tica.

Živež sama rada iščem,
Sej povsod ga dost' imam;
Tako tebi jaz odpišem:
Deček moj, le bodi sam!

Deček.

Moraš hudo se potiti,
Mušic kaj da si vloviš;
Lačna moraš véasi biti;
Lej, pri meni vse dobiš!

Tica.

Deček, ti me češ le vjeti,
Govoriti znaš sladkó,
Prosta v zraku čem živeti,
Moja skerb za živež bo.

P. C.

Nektere besede o učiteljskih knjižnicah.

Spisal F. Vigele.

V lanskem tečaju je „Tovars“ prinesel dva spisa: „Kako naj se učenik dalje izobražuje“ (4. l.) in: „Kaj naj učenik bere“ (16. l.). Opiraje se na ova spisa, pristavim še, da bi se zeló motil tisti učitelj, kateri bi mislil, da se mu po dokončanem pripravništvu ni treba več učiti in izobraževati, da bode z nabrano vedo in omiko za celo življenje shajal; ne tako; pripravništvo je le podlaga, na kateri učitelj more neprestano napredovati, če hoče biti in ostati sposoben učitelj. S tem, kar (akoravno iz izverstnega) pripravništva

seboj prinese, še pri naj navadnejših primerlejih ne bode shajal. Prav izobrazil se bode učitelj le, ako sam krepko in nevtrudljivo napreduje v svojem poklicu. Temu napredovanju se noben — še tako izurjen — učitelj ne sme odtegniti; zakaj čas, človeški duh čversto podviza, šolsko polje se čedalje marljivejše obdeluje, in misli o izreji se vedno bolje in jasneje razvijajo: kdor ž njimi ne gre naprej, kmali zaostane; z vsakim letom se manjša njegova sposobnost, in sčasoma je sam v nepoznanem svetu novih misel in prizadevanj, in mlajši verstniki ga — kakor starino — malo čislajo.

Napredovati pa mora učitelj povsod: kakor človek, kristijan in državljan, kakor školnik v znanstvenem, teoretičnem in praktičnem obziru. In taki omiki mu sosebno pripomore napredovavni uk in branje, učiteljsko posvetovanje (konferenci) in lastne skušnje.

Ljudski učitelj nima časa, da bi ravno veliko bral, kar bi mu tudi preveč ne koristilo. On naj dela, in naj ne pretresava teoretično. Knjige mu ne smejo biti važneje, kakor živo gibanje v njegovem poklicu; pa knjig tudi ne sme nikakor zaničevati. On naj rad bere knjige, ki ga vodijo na omenjeni pot omike; pa brati mora premišljeno. Izmed knjig, ki govore o izreji, naj si izbere take, ki v lahko razumljivi besedi praktične misli razjasnujejo, ki zvišujejo in gojijo v njem ljubezen do poklica. Vednosti, ki so učiteljskemu poklicu in omenjeni občni omiki preoddaljeni, naj ljudski učitelj pri miru pusti, kajti razumel jih bode morebiti komaj na pol, ker mu za take tvarine manjka perve, prave podlage.

Učitelj pa, ki hoče po samouku in branji napredovati, mora tudi prav brati, pa ne poveršno, in le toliko, da more z drugimi o kaki knjigi kaj malega spregovoriti, temuč brati mora premišljeno, da dobi duh in serce hrane, da se omika množi in vterjuje. Kar bere, naj primerja z lastno skušnjo v življenji in poklicu; posebno znamenite misli naj si pa zapiše, da si napravi časoma pravi dušni zaklad, iz ktereга more vedno zajemati.

Ljudski učitelj ima pa le malokdaj toliko plače, da bi si mogel kupovati veliko knjig; toda, kar je enemu samemu težko, to se lahko stori z zjedinjenimi močmi. Človek sam je dob posekan. Zatorej so se že v mnogih krajih med ljudskimi učitelji napravile bravne družbe in knjižnice, kar je tudi

učitelje boljše omikalo. Žalibog, da ta koristna naprava še ni občno veljavna! še je preveč lenih delavcev na pedagoški-polji. — Koliko si more, n. pr. en sam učitelj za 3 gl. koristnih knjig nakupiti? — 10 učiteljev skupaj za 30 gl. pa si že nekaj napravijo. Tako postane časoma obširna knjižnica, ki služi še poznejim učiteljskim rodovom.

Naj bolj prav je, ako se učitelji ene dekanije združijo, in si v središču napravijo knjižnico, katero izročijo kakemu sposobnemu varhu. Potem naj si izvolijo odbor po okolisčinah iz več ali manj udov, kateri naj pretresa in določi, ktere bukve naj se za knjižnico kupijo, in da pregleda letne dohodke in stroške. Predsedništvo pri tem odboru naj bi prevzeli gospodje dekani.

Pri kupovanji knjig v knjižnico se pa ne sme brezskerbno ravnati; naj se ne kupujejo stare knjige, ker navadno te učitelju ne morejo kaj služiti, in po pravici se je v 4. listu let. „Tovarša“ nekdo zavoljo tega pritožil, da imajo v neki knjižnici prestare knjige, celó iz 17. stoletja! Kaj, ali ta knjižnica misli le starinstvo nabirati? Ali morda hoče vpeljavati zopet staro „šolmasterstvo?“ — Mislimo pa, da, kjer knjižnice še niso dovolj dobro vredjene, se bodo počasi že vravnale, in pri začetku mora biti človek z malim zadovoljen.

Napravijo naj se pa prvič take knjige, ki obsegajo znamenite šolske tvarine, nove, posneme vredne misli v šolstvu, ki po obsegu in besedi učitelja zbujajo, oživljajo in za njegov poklic in napredek vnemajo. Taki so sosebno dobri pedagoški časniki, iz katerih učitelj zvé, kako po svetu šolstvo napreduje, kako se ta pa ta nauk obdeluje i. t. d.

Učitelj naj se izobražuje, kakor smo rekli, v teoretičnem in djanskem obziru. Tedaj naj se za knjižnico omislijo tudi take knjige, ki kažejo, kako naj se kak nauk praktično obdeluje in ki kažejo snovo za posamesne nauke; izpusti naj pa se vse, kar obsega le navadne reči, ne pa znamenite misli, in kar nima terdne pedagoške mere.

Da je učitelj mož na svojem mestu, si mora razun poglavitnih vednost (t. j. ki terja jih poklic) še drugih ravnovednosti pridobiti, da življenje prav spozná in si dostojno občno omiko pridobi. Bolj, ko je učitelj sam izobražen, ložeje in vspešneje bode druge izobraževal. Zatorej je prav, da se v učiteljske knjižnice tudi take knjige kupujejo, ki kolikor

toliko vjemajo se z učiteljevim poklicem, akoravno niso ojstro pedagogične. To bi bile p. zgodovinske, natoroznanske reči, popotisi, podučivni spisi o ljudeh, njih življenju in navadah. Prenapeti domišljeni spisi, romani, i. t. naj se pa v učiteljsko knjižnico ne kupujejo; take naj si učitelj sam omisli, ako jih hoče brati. Prav bi pa bilo, ko bi se znameniti pisi izverstnih pisateljev kupovali, da se more učitelj tudi nekaj s tem soznani, kar se dela na slovstvenem polji. Tudi knjige, ki govore o godbi, kolikor je ljudskemu učitelju od tega potreba vedeti, naj se omislijo, zakaj, dekaniške učiteljske knjižnice morajo tako osnovane biti, da vsaki, manj ali bolj izobraženi učitelj si more nabirati iz njih medú.

Manjši zvezki, ktere vsaki učitelj saj v 1. tednu dobro prebrati more, naj po versti vse družnike obhodijo. Od večih in bolj znanstvenih bukev naj se naredi imenik in udom pošlje. Izmed teh knjig naj se izposojujejo družnikom — po obsegu na dva ali več tednov — tiste knjige, ktere kdo tirja. To se razumé, da mora knjižnični varh na tanko zapisovati, kdo, kdaj in ktero knjigo si je izposodil? Od novih knjig, ki se vsako leto nakupijo, se mora hitro tudi razkaz (od večih — glej zgoraj) okrog poslati. — S časniki se mora pa nekaj drugače ravnati. En iztis kakega šolskega časnika za veliko družnikov in v velikih okrogih ne zadostuje, zakaj poslednji družnik s tem nikakor ne bode zadovoljen, da kak list še le dva ali tri mesce (to vem iz lastne skušnje) pozneje, kakor je bil izdan, dobi, ko marsikaj izmed novic in drugih razglasov ni več zanimivo. Zatorej je ugodnejše, da si knjižnica — po potrebi — več iztisov kakega časnika naročí, in vsakim štirim ali petim družnikom 1 iztis pošlje. Se vé, da si zategadel veliko časnikov ne bode omisliti mogla; zato naj si naročí pa naj izverstnejše.

To je, kar se dá v obče o tej reči spregovoriti. Pri učiteljskih skupščinah se more naj ložeje prevdariti, kako da bi se v vsaki dekaniji knjižnica koristno osnovati mogla; zakaj, gledati se mora tudi na krajne okolisčine, stan šol in izobraženost učiteljev. — Bog daj, da bi se kmali po vseh dekanijah nahajale knjižnice in učiteljske bravne družbe!

Praktična slovensko-nemška gramatika.

(Dalje.)

XXXI.

Vezni naklon.

Die Aerzte sagen, unreifes Obst sei sehr ungesund. — Der Sprechende drückt hier die Meinung eines andern aus, ohne gerade behaupten zu wollen, ob sich das in Wirklichkeit so verhalte.

Ebenso mit den andern Sätzen Ich wäre glücklicher, wenn ich einen Freund hätte. — In diesem Satze wird eine Bedingung ausgesprochen; stillschweigend ist der Gedanke enthalten: „ich habe aber keinen“.

„Ich wünschte, es wäre schon Morgen“. „Ich möchte wohl mit dir reisen“ — sind Wunschsätze.

In dem Satze: Wenn ich nur wüsste, ob er schon da wäre, — ist der Nebensatz, eigentlich die Mitvergangenheit des Zeitwortes sein nicht richtig; es sollte die Form, der Gegenwart oder der Zukunft stehen, z. B. Wenn ich nur wüsste, ob er schon da sei oder da sein werde (wann ich hinkommen werde.) „Wenn ich nur wüsste“ ist nur die Form der Vergangenheit, jedoch keineswegs eine wirkliche Vergangenheit.

Wir hoffen, dass die Bäume in Mai schon geblüht, (warum nicht: abgeblüht) haben werden (Vorukunft).

Upamo, da bodo drevesa v maju že cvetele, (ali, bolje:) da drevesa v maju že odcvetejo. (Doveršnik v sedanjikovi podobi za preprihodnji čas.

Ich bezweifle noch, dass du vor mir die Arbeit vollendet haben werdest.

Dvomim, da delo pred mano dokončaš.

Opombe. Svoje misli in želje izrekujemo kot gotove, določne in samostalne, ali pa kot negotove, mogoče in odvisne.

Imamo tedaj naznanivni (določni) naklon, kedar s časovnikom naravnost povemo, kaj se zgodi — in vezni naklon, kedar s časovnikom naznanujemo, da bi (mogoče, znabiti) se kaj zgodilo.

Namesto veznega naklona nemškega jezika nam rabi v slovensčini pogojni ali železni naklon s besedico *bi* in s priložajem prešlega časa v djavni podobi, p.: bi dal, bi vzel, bi pisal, bi molil i. dr.

Pogojivni naklon = pogajati = glihati se, pogodila sta se — sglihala sta se, pogodba, glihenga je sklenjena, pobotala sta se, tedaj pogodba, pobotnica. Vergleich in pogoj = Bedingungen, p.: Če mi celo leto služiš, plačam ti 50 gl. Drugo djanje, „plačam ti“, bo nastopilo, če se spolni prvo djanje. Rad bi se učil, ko bi imel bukve. Drugo djanje bi nastopilo, ko bi se prvo spolnilo.

Pogojivni stavki so tedaj takšni, v katerih je povedano, da se drugo djanje spolnuje, ako prvo nastopi: prvo djanje bi pa tudi večkrat ne nastopilo, ko bi se bilo vedilo za drugo djanje, n. p.: Ko bi bil vedil, počakal bi Vas bil domá; (pa nisem vedil . . .).

Železni naklon nam rabi, kedar želje ali vošila izrečemo, tudi kedar kakšno povelje v manj osorni obliki izrečemo; pristavi se mu navadno besedica naj — nemški mögen.

Vaje slovensko - nemške.

Učenik bi učenca ljubil, ako bi bil pridniši, — boljši: ko bi bil V stavkih, v katerih se more pristaviti nasprotje — pa ni, pa je, pa ni bilo, pa je bilo, — kjer tedaj drugi člen kot dosledek veljave imeti ne more, je pravilna vez ko. Mi bi bili srečnejši, ako (ko) bi manj potrebovali.

Vzemimo nekaj zgledov iz zgodeb sv. pisma, kakorsne so sedež za šole zapovedane: Jakob govori sinovom, ko jih v Egipt odpravlja: „Gott der Allmächtige mache euch den Mann gewogen, dass er euch euren Bruder mitgebe“.

Juda govori pred Jožefom: „Wenn ich nun ohne den Knaben käme, so stürbe er, und wir brächten seine grauen Haare vor Schmerz unter die Erde“.

Jožef reče bratom: „Denn zu eurem Heile hat mich Gott vor euch nach Aegypten gesandt, damit ihr Speise hättet, um leben zu können“.

Jezus reče gobovemu: „Keiner findet sich, der zurückkäme und Gott die Ehre gäbe, als dieser Ausländer“.

V „Drittes Lesebuch“ berilna vaja 128. je najti tudi nekaj zgledov, po katerih more učitelj poočitovati vezni naklon.

Taki zgledi so vsikdar boljši od unih, ki so nalasč za to skovani. Za vaje v pravopisju zamore učitelj naložiti učencem, da izdeljujejo krepke časovnike I., II., III., VI. in VII. v veznem naklonu polpreteklega časa.

(Dalje prih.)

Pomenki

o

slovenskem pisanji.

XXVI.

U. Midva piševa sploh ali, drugi pa tudi alj, al in in celo al'.

T. Ali je sestavljena besedica iz *a* in *li*, in kakor so

beseđe sostavljene, tako jih tudi — razstavljaj, veléva pravilo; jaz pa pravim: Tako jih tudi piši!

U. Torej naj pišem vselej ali, kaj ne?

T. Moja misel je le-tá: ker je iz *a* in *li*, naj se v navadni pisavi rabi skozi in skozi ali; pesnikom in pevcem naj rabi, kadar je treba, tudi *al*. Res so hotli nekteri razložek imeti med ali in al; toda jaz ga doslej ne morem spreviditi. Alj pišejo eni samo za tega voljo, da bi kdo ne čital *av* (al); pa — ker se občno priporoča, naj se glasniki, kjer koli se da, čisto izgovarjajo, torej se mi zdi *j* in ' nepotrebna pristava.

U. Zakaj praviš: pesnikom in pevcem? kateri so ti in kateri so uni?

T. Dasiravno se tu in tam brez razložka spreminja (Dichter — Sängér), Slovenci vendar večidel razločijo ter pravijo pevec tistemu, kateri poje, pesnik pa tistemu, kateri sklada pesmi. Marsikteri je pa oboje — pesnik in pevec ob enem.

U. Ne zaméri — jaz pa nisem ne to, ne uno! Ne zaméri tudi, da tako skačem v svojih pomenkih, in povej mi raji, kaj pišejo naši učenjaki o besedici ali?

T. Metelko ima str. 163 tole: Das *a* kommt bey uns nur in der Zusammensetzung mit *li* oder *l'* vor: oče ali sin, der Vater oder der Sohn; jáz ali ti, ich oder du. Der Krainer fängt die Fragen gern mit ali an: ali greš z menoj? gehst du mit mir? ali pa tudi veš, če je res? weisst du es aber auch, ob es wahr sey? — Das ali kommt im gemeinen Sprachgebrauche auch als Bejahungswort vor: morebiti ga nési vidil? Antw. ali, vielleicht hast du ihn nicht gesehen? Antw. wohl, ja wohl.

Für ali haben Einige al geschrieben, was wohl dem Poeten dienlich seyn mag: več *al* ménj, mehr oder weniger; povedal bi ti, *al* nič ti ne pomága, ich würde es dir sagen, allein es hilft dir nichts; *al* več, *al* nè, entweder weisst du es, oder nicht.

U. Sej toliko mi je dosti. Kar je preveč, od tega rada glava bolí.

T. Res, ker enako pišeta Murko, Potočnik, in drugi; vendar beri še to, kar piše o tej besedici Janežič str. 223!

U. b) Ali, al' (= lat. sed, verum — nemšk. allein, aber) jemlje se v službo:

a) kedar se nasprotni reči ena drugi nasproti stavite, n. pr.: Bog imá veliko lastnosti, ali nobene prilike. N. pr. — Volja je dobra, ali meso je slabo. Pr. — Večkrat so bili (Slovenci) premagani, ali nikoli niso izgubili prave ljubezni proti svoji domovini. Vodn.

b) kedar se veljava prvega po drugem reku omejuje; v tem primerljeji stoji v prvem stavku navadno: sicer, res, res da itd., n. pr. Žetev je sicer velika, ali delavcev je malo. Met. — Resnica more sicer na en čas potlačena, ali premagana ne more biti. Met. — Povsod je božja zemlja, ali dom je vsacemu najmilejši. Cegn. — Čas res ternje in cvetlice pokosi, *al'* oboje koj mladike ponovi. Čb.

T. In kakor ima Metelko ali — ali (entweder — oder), tako piše Janežič str. 224:

U. a) ali, ali — ali (= aut, aut-aut, vel-vel — nemšk. oder, entweder — oder), naznanja, da od dveh ali več reči biva ena ali druga, n. pr. Ali germí ali se zemlja trese. N. ps. — Sodnik se mora krivicam ali naravnost ustaviti ali pa začne pravico preganjati. Met. — Zavoljo serca človek Bogu ali dopade ali mu je zopern. Met.

XXVII.

T. Ker se najde tudi vsako posebej — *a* in *li* —, torej se pomeniva še midva o vsakem posebej!

U. Sej res berem v novih spisih sim ter tje *a*, *li* pa tudi v starih.

T. Pisarilo se je o tem nedavno že marsikaj; tukaj ti čem le nekoliko zaznamnjati.

U. Kaj pomeni v stsl. *a*, in kaj pomeni *li*?

T. Miklosič piše: 1) *a*, *a li* sed, vero; 2) *a*, *a li* et; 3) *a* bi —, *ašte* (ako — ko); 4) *a* ut, *a ne* ne; 5) *a* ili (vprašaje); 6) *a* vel itd.; 1) *li* vel, aut; 2) *quam*; 3) *vero*; 4) *si*; 5) in interrogatione directa et indirecta itd. — To so nekteri staroslovenski pomeni, in reči se sme, da so vsi ti, nekaj v teh nekaj v unih slovanskih jezicah, še danes znani.

U. Povej mi v novoslovenskem vsaj nekaj od vsacega posebej!

T. *Metelko* piše str. 163: *li*, *l'*, eine Nachsylbe, ob, etwa: Ne vem, je *li* res ali nē, ich weiss nicht, ob es wahr sey, oder nicht; daher jeli, jelita, jelite, sag, saget, dass es ist, bejahet es, gelt. — Potočnik str. 82: *Li* und *mar* sind fragende Partikeln, welche beim Hilfszeitworte biti nach-, bei anderen Zeitwörtern aber vorgesetzt werden; z. B. Je *li* res? ist es wahr? *Mar* spi? schläft er? oder: ali spi? — Nekaj več pové o tem Murko v slovarji str. 164: *Li*, *li* (eine Fragepartikel, die als Nachsilbe gebraucht wird) ob etwa, wohl (das enklitische *ne* der Lateiner); nur (modo, tantum, dumtaxat); nur allein (solummodo): ne vem, je *li* res, ali ne, ich weiss nicht, ob es wahr sei, oder nicht u. s. w. Häufig jedoch (in St.

durchgehends) wird *li* mit einer Verstärkung „*ali*, *jeli ob*“ gebraucht, und steht dann immer im Anfange und vor dem Zeitworte. Statt je *li* tvoj brat domá, spricht man daher gern *jeli je tvoj brat domá* oder *ali je tvoj brat domá*, ist dein Bruder zu Hause?

U. Pa *li* — *ob*, etwa — in nur t. j. *le* — je razločiti?

T. Prav imaš. *Li* naj ostane vprašavni členek, *le* pa v terdivnih toda večidel ločivnih in nasprotnih stavkih, p.: *Le* vzemi, *le* idi (nur, nur zu, sicher). Dobro je tudi, kar pravi o tej besedici Metelko str. 203, da jo deva Dolenec pred, Gorenec pa za uni, *a*, *o* in *ta*, *to*, kadar hoče zlasti povzdigniti svoj govor: *leuni*, *leunega*, *leunemu* itd. *letá*, *letéga*, *letému*, in *unile*, *unegale*, *unemule* itd. *tale*, *tegale*, *temule*, itd. Nekteri pišejo tudi: *le - uni*, *uni - le*, *tá - le*, *le - tá*. „Unser *pôle*, sieh, ist ein Gegenstück zum lateinischen *ecce*, und *tale*, *tole* zum *hicce*, *haecce*, *hocce*“.

U. Sej res! Janežič pravi: *Le*, samo (lat. *solum* — nemšk. nur, allein) naznanja izjemo, ki se stavi prejšnemu reku nasproti, n. pr. Vse na svetu se stara, *le* „narod vedno živi“. Erj. —

T. Kar pa ni res!

U. Vse nas zapusti v smerti, *le* „dobra dela gredo z nami“.

T. To je pa rés!

Pisma dveh slovenskih učiteljev.

Na Zelenem polji na Kresni dan 1864.

Dragi moj Tugoslave!

V svojem poslednjem listu praviš, da bi ti jaz naj bolje vstregel, ko bi ti povedal, da je tvoja plača za toliko in toliko goldinarjev zboljšana i. t. d. Vidiš, ljubi moj, kaj takega povedati ne morem, še manj pa storiti; še celó gospodje, ki so te v službo postavili, tega meni nič, tebi nič ne morejo storiti. Ali dve reči ti pa vendar ponudim, da jih nekoliko premišljuješ. 1. Iz rok svojih prednikov si hvaležno prejel svoj prvi poklic, ko si se odločil za ta stan; vediti si že mogel, kakošne dobrote te čakajo pri učiteljstvu; tedaj nikar prehudo ne vdcluj nad svojo plačo, sicer sam sebe po lici biješ. Boljše službe tudi nikar ne zavidaj svojemu sosedu na Krivopolji, temuč vsakemu vse dobro privošči, in obračaj svoj plajšč po vetru, potem bodeš ložeje terpel in shajal. 2. Pomisli, da v primeri z drugimi opravki pri raznih stanovih učiteljska služba tu pa tam še

vendar ni tako slabo plačana. Ali so mar nižji vradniki kaj bolje plačani? z višjimi vradniki in višjo duhovščino se pa učitelj nikakor primerjati ne more.

Ko je Bog človeka stvaril, ozira se na vsaki stan posebej in slehernemu določi opravila in dobrote njegovega stana. Kmetu dá rodovitno njivo, rokodelcu obilen zaslužek, trgovcu bogato kupčijo, učenemu modro glavo in čast, vojsčaku slavno ime, svečeniku spoštovanje ljudstva in oltar, od kterega bode živel. Ko vsi hvaležno odidejo, pride še učitelj k stvarniku, ter milo prosi: „Dobrotljivi stvarnik! vsem si delil obilne in bogate darove, na me si pa gotovo pozabil!“ „Oj, ljubi moj učiteljček, zaverne ga Gospod, nikakor ne misli tako! ti bodeš živel pri drugih stanovih, kajti brez tebe ne bodo nikdar mogli dobro shajati. Vstvaril sem ljudem povsod terde glave, da jih bodeš mečil, in napravil sem že tako na svetu, da je vsak delavec svojega plačila vreden. Tedaj, kamorkoli te bodo poklicali, skerbeli bodo že za te, da ne boš terpel pomanjkanja, ako bodeš le spolnoval svoje dolžnosti. Bolje ko bodo ljudje izobraženi, bolje bodo čislali tvoje težavno delo in bolj te spoštovali. Izročil sem te tudi svoji nevesti, keršanski cerkvi; ona naj tedaj skerbí za te in ti pomaga pri tvojem težavnem delu.“

In kar je tačas gospod Bog učitelju prerokoval, se še tudi dan danes spolnuje. Ako ne, pa reci, moj Tugoslave! Učenika, kterega imajo ljudje radi, gotovo ne pusté dolgo, da bi se mu slabo godilo; na vrat, na nos pa se tudi ne morejo vse reči poravnati, ako kje še ni vse po godu. Šole so pri nas na Slovenskem še premalo navadne; učitelj mora tedaj skerbeti, da se ljudje s šolo vedno bolj spoprijaznijo, potem bodo tudi bolj skerbeli za učitelja in ga spoštovali. Tako, moj dragi Tugoslave, nisem ti sicer plače zboljšal, le nekoliko orehov sem ti dal, da jih zgrizi, pa varuj, da si zob ne zlomiš, ker to bi mi bilo zelo žal, ker veš, da sem neprenehoma ves

tvoj

resnični
Svetoslav.

Malikoslovje.

Spisal Fr. Metelko.

(Dalje.)

Lada, Leda, Latona (Venera), boginja ljubezni, z glave ji prežé solnčni žarki; zvala se je tudi solnčna boginja. Od nje, pravijo, se imenuje Ladoga — jezero (na Rusovskem).

Od tod je mende tudi Ledeča vas, ki jo pišejo po nemško Laddendorf (pri Šentjerneji). Ladonj je bil nje ljubljeni vitez; Lado, bog boja.

Lajma, boginja, ki sploh gospoduje v nebesih in na zemlji.

Lalo, družinsko božestvo.

Led ali Ledo je bil vojskin bog, in zopernik boga mirú po imenu Kolada.

Lel (Castor), Polel (Pollux), zvezdi tudi v malikovavskem pomenu; pravijo, de sta bila dvojčka matere Lade. Lel in Polel sta kakor leto in poletje; tode po njih mislih je Polel v versti Černoboga po zimi, Lel pa zraven Beloboga po letu vladal, ki sta se pa tudi v jeseni velikrat sperla. Tudi na luno so ji obračali, tako de polna luna jim je bila Lela, t. j. nalita (natéta) in zmanjšana Mena. (Od tod ime Mengiš, Menguš). Nju mlajši so se pa zvali Leliva. V pesmih serbskega naroda se še najde: Lele mene. Od tod je v Serbskem mena ali mijena, kar pri nas mlaj.

Libussa (Ljubica) modra, boguzvesta gospa in Přemysl, ki je vse dobro premislil, sta bila nekđaj Pemska vojvoda, ki ji pa pravljice med bogove štejejo.

Liethua (boginja ognja) je na Litavskem, kar sicer Lajma. Nje soprug Liethuanis je po njih mislih dežja dajal.

Létnica (kar je zdaj obletnica, létница pa zdaj pomeni letno številko) je bila velika slovesnost ob posebnem letnem času bogovom v čast obhajana.

Lihoplesa je bila neka povodnja žena, gorje mu, kdor se ji je bližal. Take hudirke so bile tudi Lutice ali Litice.

Ljel bog ljubezni.

Lojda ali Ljada je bila kar Lada.

Lvarazik močni bog (lva je Rodiv. od Im. lev in raz poméni moč). Tudi se bere Lva-Račic (t. j. leo regulus); račitelj pomeni kralja. Tudi mu pravijo silni ali krepki bog.

Maallused mende Malozet, tudi Ljudki imenovani, so majhne pošasti kakor Koltki, in prebivajo pod zemljo, po noči pa skozi luknje pridejo.

Maha, Matoha, kar Bobo ali Bobon pošasti, ki otroke strašijo.

Maja ali Majka, rednica, boginja vsega, kar se na zemlji maje in raste, sosebnó pa žitnega polja. Nje v čast še zdaj v nekterih vaséh na Kranjskem postavijo o kresu visoko na

verhu z mnogoterimi lepotinami okinčano smreko, ki jo še zdaj imenujejo Majo. Sicer so, kakor piše J. v. Hammer (Wien, Jahrb. III p. 158), postavljali Majovko splošni materi Bhavani (Venus Urania).

Maran (Moran) t. j. môrsk, vóden.

Marjana, kar je polétju nasproti (v Indiškem pomeni marana smert.)

Markopeti kar Koltki (markotny pomeni siten, čmeren, verdriesslich, v Poljskem).

Markopole, kar je bilo podzemeljskemu bogu posvečeno.

Marovit, večerno solnce; kakor Jutrovit jutrenje, Jarovit spomladnje, Porevit zimsko. Steblo mar kakor mor pomeni v slovenskem zginjajoče reči.

Mena, Menula, Menes so z luno v zvezi, v. Lel.

Merovit kar Marovit.

Milda, Milina kar Lada.

Milostke (Milostky, Gratiae.)

Od Lade se bere (H. str. 346.) — „Ipsa Dea curru aureo vehebatur, quam duo albi columbuli et duo cygni trahebant. Adstabant tres nudae virgines seu Gratiae (?) manibus innexis, eo positu, ut singulae singulis terga obverterent. Od teh tréh podob pravi Papanek („Hist. Slav.“ p. 172): Hae nuncupabantur Slavis Milostky“.

Mogilke so imenovali pesmi, ki so jih ob vélikem prazniku boginje Lade na grobéh (mogilah namesti gomilah), kamor so jedi nosili, peli.

Mokoš, Makoš, Mokošla ali Makošla, bog vode, povodnji in dežja.

Mora boginja, ki ponoči ljudi terpinči.

Moras (Morus, Moraus) skoraj kar Mora. Od tod Morussi lesni duhovi (Faunen und Satyren). Morena boginja zime v. Mora.

Motolica, Maha, Matoha, kar Bobo itd.

Mura kar Mora.

Muzgi, vitez in polbog.

(Dalje sledi.)

Šolska roba.

Vaje za spisje. Pridni učenec. Pridni učenec se rad in veselo učí in hodi rad v šolo. V šoli pazi na vsako učenikovo besedo; naloge na tanko

izdeluje; za nauk se vedno pripravlja. Pridnega učenca imajo radi učeni in starši, in bo enkrat srečen človek.

Primerjanje reči. Pero in kreda. Podobna sta si: Oba sta za pisanje, oba sta bela (če je gosno pero), oba se rabita v šoli in tudi doma. — Podobna si nista: Pero je pripogljivo, kreda pa se zdrobi. S peresom pišemo na papir, s kredo pa na desko ali na tablo. Pero pomakjemo pri pisanju v črnilo, krede pa ne. Pero je gosje ali pa jekleno; kreda pa se dobiva iz zemlje.

Nož in vilice. Podobna sta si: Oba sta mizna oprava, ojštra in imata rog; oba nareja nožar. — Podobna si nista: Nož se mora večkrat brusiti, vilice pa ne. Nož ima klinjo, vilice pa imajo roglje. Z nožem režemo, z vilicami pa nabadamo jedila.

Kosa in serp. Podobna sta si: Kosa in serp režeta; oba sta kriva, imata ojstrino in rob, in sta iz jekla; oba se morata brusiti in klepati, da sta za rabo. Podobna si nista: Kosa je malo, serp pa je zelo zakrivljen. Kosa je široka, serp pa vozek. Kosa ima dolg, serp pa kratek ročnik. Koso rabijo kosci, da kosé travo, serp pa rabijo žanjice, da žanjejo žito.

Zastavice. Jaz naredim mostove čez reke in jezera; vendar imam rad le varne in lahke popotnike. (Led.)

Prav malo jedó ljudje brez mene, pa tudi malo jedó, če sém sama pri njih. (Sol.)

Sem mala, pa tudi velika, voglata, pa tudi okrogla; včasih imam dovolj živeža; včasih pa me zelo stradajo; včasih me imajo zelo radi; včasih pa me nihče ne pogleda; vendar ni skoro Slovana, da bi me ne rabil. (Peč.)

Jaz govorim brez jezika, vpijem brez pljuč; se veselim in žalujem, in sem vendar brez serca. (Zvon.)

S o l z i c a

na prijatlovem grobu — **Pavlu Fajfarju**, učitelju v Šmartnem pri Kranji.

Struna tvoja je vmolknila,
Glasi sladki so vtihnili,
Smert v gomilo položila
Tebe tud' je, bratec mili!

Križem voljno si se vdajal,
Delal vselej nevtrudljivo,
Mnogo dobrega zasajal
Si na terdo šolsko njivo.

Čversto so ti orgle pele,
Zmikal glase si jim vbrane,
Čute resne in vesele
Vljal jim iz serca gnane.

Cerkvi, šoli, domovini
Sluga bil si vedno vdani,
Tudi svoji rodovini
Bil in ljubezni neprestani.

Bratec, mirno zdaj počivaj,
Veselj se v domovini,
Svojih trudov plačo vživaj,
Ker je nisi v solz dolini!

A. Štamcar.

N o v i c e.

Iz Kostelja. Večidel učiteljev toži, kako jim poletni čas šolo sprazne; posebno kedar je nauk za prvo spoved in sv. obhajilo dokončan, se šolske klopi močno zjasnijo. Za voljo tega so pri nas duhovni gospodje ta nauk na poletni čas odložili, in sicer tako, da otroci

pervo sv. spoved, in sv. obhajilo še le konec šolskega leta opravijo. Tako so otroci prisiljeni za šolo že zavoljo tega nauka, ki se uči, se vé da v šoli, in sicer po dokončanih šolskih urah. Ta navada je pri nas že dve leti, in moram reči, da, odkar je tako, še nismo nikoli imeli v šoli praznih klopi, kakor prejšnje čase. Nekoliko staršev je pa še vendar tu in tam, ki zavoljo nevednosti, če je le mogoče, otroke šoli odtegujejo. Za take je sicer postava, ali ta postava pri njih redkoma obrodi zaželjeni sad. Učitelj si večidel po tem potu le zopernosti nakoplje, ker, čeravno so taki debelouhneži za dobro reč nevedni, zgovarjati se pa po navadi vendar le dobro znajo; tako jo zvijejo, da je nazadnje vsega tega kriv učitelj, se vé, ker učitelja zraven ni, da bi pri sodniku njih zgovore spodbijal, popisati pa tega tudi ni mogoče. Tako tudi vnamarneži odidejo zasluženi kazni; učitelj pa potem, če ni drugače, še dobí za to kako posvarilo i. t. d. Meni se je že taka pripetila. Več, kakor vse postave, premorejo v tej zadevi res duhovni gospodje z veljavno besedo, kar me lastna skušnja učí. Tudi nam je bilo pomladansko solnce nekoliko otrok iz šole na pašo zvalo. Mislil sem, če ravno ne rad, rabiti gori omenjeno pomoč, da bi jih zopet v šolo pripravil. Pa gosp. duhovni pomočnik in učitelj keršanskega nauka so sklenili otroke sami brez gosposke v šolo pripraviti. Šli so, namesto drugam se sprehajat, od hiše do hiše k staršem omenjenih otrok, ter so jim s prijazno besedo dolžnosti staršev do otrok razlagali, ter jih spodbujali k rednemu pošiljanju otrok v šolo. In glejte, to ni bilo brez vspeha! Naenkrat je bilo zopet časa dovolj; otroci so zopet prišli v šolo, in še zdaj hodijo prav pridno.

L. A.

Iz Černomlja. Ljubi bravci, rad bi vam popisal lepi Marijni mesec, ki smo ga pri nas, kakor že več let, posebno pa letos ginljivo obhajali, in da so Jeranove spodbudne Šmarnice in krasne popevke neumerlega Riharja naj bolj povzdigovale to lepo pobožnost; pa, ker vem, da se Šmarnice že skoro povsod praznujejo, vam raji kratko popišem lepo svečanost, ki smo jo obhajali 12. pret. m., t. j. 4. nedeljo po binkoštih. Ko so naš marljivi in mnogo spoštovani gosp. šolski vodja za sveto obhajilo učence že več časa posebej podučevali, se napočí za deca, njihove starše in učitelje in za vso faro prav lep praznik. S kakšnimi mislimi in občutki se je ta dan mladost iz daljnih krajev naše fare v šoli zbrala, se je nekoliko že na obrazih bralo, dopovedati se pa kar ne more. Iz šole jih peljejo gosp. vodja v cerkev in naj poprej h kerstnemu kamnu. Ko kerstno obljubo ponovijo, zapojó pevcí z orglami: „Pridi sveti duh“, in ko se učenci lepo vverstijo, se prične rana peta sveta maša. Potem gosp. vodja v krepkem govoru mladini in staršem ter vsem poslušavcem kažejo imenitni trenutek, kterege je celó nekđaj naj mogočnejši vladar spoznal za naj imenitnejega; kažejo jim dalje človeško življenje in zanjke njegove, ter v molitvi zročajo malim prelube starše, skerbne učeniķe in poslednjič samega sebe. Ta govor poslušavce toliko gine, da se solzijo. Vidile so se solze v očeh mladih in starih. Pri darovanji smo priporočevali mladost Marii v prelepi Riharjevi pesmi: „O Marija, naša

ljuba mati, sprejmi v materno serce!“ Po povzdigovanji so otroci v obhajilni pesmi: „Cvetice ve“ serčne želje do Jezusa razodevali. Po mašnikovem zavživanji petje vtihne, in gosp. vodja zopet z otroci molijo serčni kes in tri božje čednosti in jih lepo opominjajo, da naj se zdaj pripravijo na naj srečnejši čas, ki ga bodo kedaj doživeli; in dečki se versté z belimi svečami v roki, dekllice pa z vencí na glavi k altarju. Po svetem obhajilu še zadoni zahvaljena pesem z orglami; po sv. maši pa otroci ne gredo precej iz cerkve, temuč še molijo glasno sveti križev pot iz bukvic: „Naj lepši dan“, ki so jih večidel vsi v dar dobili. Potem opravijo obhajilne molitve, in podajo se tudi še k Marijnemu altarju, kjer se še Marii priporočajo. Po vsem tem jih je pa v šoli že zajterk čakal, kjer so se tudi telesno pokrepčali in počivilí. Tudi pri deseti maši so pri evangeliju in od povzdigovanja do konca in popoldan pri litanijah imeli v rokah goreče sveče. Tako se je ta prelepi dan prvega sv. obhajila globoko v serce zapisal vsem pričujočim.

L. K.

Iz Dobropolj. *) Zadnji list „Učiteljskiga Tovarša“ je iz Berna na Moravskem zares prinesel vesele novice o učiteljski plači. Slava taki občini, ki tako lepo skerbí za svoje učitelje. — Ni čudno, da v takih krajih šole obrodé obilno koristnega sadu. Učitelji si lahko napravljajo koristne knjige in časnike, da se spešno izobražujejo. To je pri mnogih naših učiteljih zavoljo njih pičle in neredne plače dostikrat nemogoče. V več krajih (posebno po Dolenskem) se posebno podučiteljem šolski denar od ene polovice leta večkrat po 2—3—4 leta pobira in zeló neredno odrajtuje. Veliko učiteljev in podučiteljev bi bilo z 200 do 300 gld. letne plače prav srečnih, ko bi to plačo o pravem času dobivali. Marsikteri bi si napravil kaj koristnih knjig in kak časnik, in bi pristopil k družbi v pomoč učiteljskim vdovam in sirotam, ko bi mu ne bilo treba milo gledati po terdo zasluženih reparjih. Edini pripomoček za izobraževanje so takim učiteljem učiteljski zbori. Ko bi jim še ta edini pripomoček spodletel, bi bila res prav žalostna njih osoda. Bog daj, da bi se tudi na Kranjskem občine bolj poprijemale, da bi učiteljevo plačo povsod vredile, in gotovo bi bilo mnogo učiteljev bolj veselih in zadovoljnih pa tudi boljših, kakor sedaj. Z Bogom!

Iz verhniškega šolskega okraja. Že večkrat nam je „Tovarš“ potožil, da otroci tu pa tam po leti prav reško v šolo hodijo. Tudi pri nas se tako godí. Nekteri starši mislijo, da je ves šolski poduk le prazna igrača in zamuda časa. Večkrat slišimo reči: „E, kaj šola? to ni za kmeta. Kdor hoče biti gospod, naj hodi v šolo; moji otroci pa ne bodo za gospoda študirali. Jaz ne znam brati, pisati in takih reči, pa me imajo vender ljudje radi; pridobil sem si tudi toliko premoženja, da so moji otroci preskerbljeni; če bodo pridni in varčni, bodo lahko brez šole živeli; kaj pomaga znanost pri praznem žepu?“ Nekteri starši so pa, ki otroke radi v šolo pošiljajo, pa le zato, da

*) V zadnjem l. „Tov.“ naj se na 193. str. bere: „Iz Dobropolj“, pa ne: Dropepolj.

jih ni treba doma varovati, in taki učenci pridejo brez vse šolske priprave in brez vsega šolskega orodja v šolo. Učitelj pa modruje, kako bi nauk vravnal, da bi bil vsem učencem primeren in koristen. Če učenci nimajo v šoli dela, se jim leno sedenje spremeni v notranjo gnjilobo, in zdi se človeku, da vidi pred seboj zelnik poln zelnatih glav. Ljubi „Tovars!“ ali je mogoče, da bi učitelj v taki šoli kaj prida opravil? — Iz tega se vidi, da je še mnogo staršev, ki ne vejo, kaj je šola, in so do nje čisto neobčutljivi. Taki ljudje ne vedo, kaj velja izobraženost, in kje se človek izobražuje. Ljubi učitelji, vendar nikar ne obupajmo in delajmo nevtrudeno na pustem šolskem polju! Nепrestana pridnost vse premaga! L. B.

Iz Ljubljane. Prišel je na svitlo tudi že drugi del lepega dela: „**Rastlinstvo**“. Prirodopis za niže gimnazije in realke. Spisal A. Pokorny. Poslovenil J. Tušek, učitelj na kr. viši realki v Zagrebu. Kakor „živalstvo“, je tudi „rastlinstvo“ prav spretna knjiga, ki jo živo priporočamo tudi vsem ljudskim učiteljem.

— Odbor za napravo Riharjevega spominka je sklenil, da naj se slavnemu skladavcu slovenskih napevov napravi spominek na pokopališču, pa tudi duševna spomenica (album) z natisom njegovih napevov. O prvem se je določilo, da naj bo spominek iz belega domačega kamna, in naj se vdela v zid blizu Vodnikovega in Čopovega groba, kamor naj bi se o slovesnosti tudi predjalo truplo rajnekega. O duševni spomenici pa se bode pozneje določilo. Kdor je tedaj za ta namen namenil kak dar, in ga še ni izročil, naj tedaj podviza!

— Sliši se, da se je vstanovil nemški časnik za domačo reč. Ker se je tedaj časnik v ptujem jeziku tako hitro osnoval, koliko ložeje bode torej osnovati slovenski politiški list, ktereга tudi potrebujemo, in kateri pride sedaj gotovo kmali na svitlo.

— Darila po 50 gold. iz Metelkotove vstanove so letos dobili ti le g.g. učitelji: Franc Adamič v Šmartnem pri Litii, — Anten Hribar v Ipavi, — Josip Levičnik v Železnikih, — Matevž Močnik v Kamniku, — Jožef Raktelj v Ribnici in Andrej Štamcar v Selcah.

Za Riharjev spominek

je dal g. Jožef Jančar, učitelj v Dolini pri Terstu, 1 gold.

Častitim g.g. naročnikom

še enkrat prijazno naznanjamo, da z mescem julijem „Tovars!“ prične drugo polovico četrtega tečaja, ter prosimo, da bi tisti, ki so imeli „Tovarsa“ le za pol leto naročenega, doplačali naročnino za pol leta z 1 gold. 30 kr.

Vredništvo in založništvo.

Odgovorni vrednik:

Andrej Praprotnik.

Natiskar in založnik:

Jož. Rudolf Millo.